

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากการค้นคว้าข้อมูลทางประวัติศาสตร์ บ่อยครั้งจะพบได้ว่า องค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่เรารับรู้ นั้น มักจะมีองค์ความรู้ที่ถูกอ้างอิงอยู่ด้วยกันหลายชุด การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองไทย พุทธศักราช 2475 นั้น ถือได้ว่าเป็นองค์ความรู้ในอีกแง่มุมหนึ่งที่มีความหลากหลาย และยังมีข้อถกเถียงที่ไม่ลงตัวอย่างมากจนถึงปัจจุบัน

ตัวอย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจนตัวอย่างหนึ่ง ในประเด็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองในครั้งนั้น ก็คือ ข้อสรุปที่ว่าผู้ใดเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นระบอบ **รัฐธรรมนูญ** ในปี 2475 อย่างแท้จริง ระหว่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ผู้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ร่างรัฐธรรมนูญขึ้นตั้งแต่ก่อนที่คณะราษฎรจะยึดอำนาจการปกครอง หรือผู้ที่จัดทำรัฐธรรมนูญฉบับแรก ในปีพุทธศักราช 2475 ซึ่งถือได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่ถูกนำขึ้นใช้จริงอย่างเป็นทางการหลังจากที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองขึ้นในสยามประเทศ

เหตุการณ์ทางการเมืองในครั้งนั้น แม้นับเวลาล่วงเลยมากกว่า 70 ปี บทสรุปของ “ความจริง” หรือ “Truth” ในเหตุการณ์ดังกล่าวก็ยังไม่เป็นที่กระจ่างชัด หรือปราศจากข้อโต้แย้ง ยังคงมีผู้ให้ความสนใจ และพยายามหาข้อสรุปเกี่ยวกับเหตุการณ์ในครั้งนั้นอย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็น ชัยอนันต์ สมุทวณิช¹ สุพจน์ ค้านตระกูล² หรือ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์³ เป็นต้น

ปัญหาข้างต้นนี้สะท้อนให้เห็นความไม่เป็นสากลของประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในงานเขียนของนักวิชาการต่างๆ ในสังคมไทย และสะท้อนให้เห็นนัยว่า การตีความทางประวัติศาสตร์ของชน

¹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, มนุษย์เหมือนมนุษย์: พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในฐานะที่ทรงเป็นมนุษย์ผู้หนึ่ง (กรุงเทพฯ: มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี, 2540), หน้า 2.

² สุพจน์ ค้านตระกูล, พระปกเกล้าฯ กับคณะราษฎร (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), หน้า 4-11.

³ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, ความคิด ความรู้ และอำนาจทางการเมืองในการปฏิวัติสยาม 2475 (กรุงเทพฯ: สถาบันสยามศึกษา, 2533), หน้า 234-242.

ชั้นนำ หรือผู้ที่มีอำนาจในการ “กำหนด” แนวทางของประวัติศาสตร์นั้นล้วนแล้วแต่มีอิทธิพลต่อการรับรู้เรื่องราวทางการเมืองของประชาชนเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุดังกล่าว ประวัติศาสตร์จึงอาจไม่ใช่ข้อมูลดิบอันปราศจากกระบวนการการตีความ และการตีความต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้น ข้อมนำมาซึ่งผลประโยชน์ของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งอย่างมีอาจปฏิเสธได้ ดังที่ โจ อังภากรณ์ กล่าวไว้ว่า

“ประวัติศาสตร์ทุกยุคทุกสมัยไม่ใช่แค่เรื่องของข้อมูลที่นักประวัติศาสตร์ทั้งหลายเก็บมาเพื่อถ่ายทอดให้เรารับรู้เท่านั้น แต่ประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือทางการเมืองของฝ่ายต่างๆ ในปัจจุบันที่หวังเสนอแนวความคิดในเรื่องที่เกิดขึ้นในอดีต เพื่อสนับสนุนแนวคิดของตน ในสมัยนี้ไม่มีตำราเรียนในโรงเรียนเล่มใดที่ไม่ลำเอียงไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งเพื่อสนับสนุนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง”⁴

ดังนั้น เนื้อหาสาระ และรูปแบบของแบบเรียนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาทางประวัติศาสตร์นั้น จึงถือได้ว่าเป็นประเด็นที่สร้างความเห็นต่างทางการเมืองและการศึกษาที่มีการถกเถียงกันอย่างกว้างขวาง ทั้งในระดับชาติและระดับสากล รวมทั้งมีความสำคัญในการ “กำหนด” วิถีทางในการรับรู้อดีต ปัจจุบัน และอนาคตของคนในแต่ละสังคมอีกด้วย

ทั้งนี้ สืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ต่างๆ ล้วนแล้วแต่ถูกบรรจุอยู่ใน “แบบเรียน” ของสังคมแทบทุกสังคมทั่วโลก และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเยาวชนไทยทุกคนที่เข้าเรียนในระบบการศึกษาภาคบังคับจะ ต้อง ศึกษาวิชา “ประวัติศาสตร์” หรือวิชา “สังคมศึกษา” ด้วยกันทั้งสิ้น การรับรู้ประวัติศาสตร์ทางการเมืองของเยาวชนจากระบบการศึกษาที่เป็นทางานั้น จึงถือได้ว่าเป็นก้าวแรกของการกล่อมเกลางานการเมือง (Political Socialization) ซึ่งส่งผลกระทบต่อแนวความคิด ทศนคติ และวิถีชีวิตทางการเมืองของเยาวชนที่จะเป็นพลเมืองไทยในอนาคตอยู่น้อย

ด้วยเหตุดังกล่าว วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงพยายามที่จะสะท้อนให้เห็นว่า ความรู้ในแบบเรียนในโรงเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการให้การยอมรับนั้น “ถูกสร้างขึ้น” อย่างมีนัยสำคัญทางสังคม และเหตุการณ์ต่างๆ ที่ถูกเล่าเรื่องผ่านแบบเรียนในหลายๆ ประเด็นก็เกิดจากการผลักดันของกลุ่มคนที่มีอำนาจ หรือผู้ที่อยู่ในศูนย์กลางแห่งอำนาจภายใต้ระบบการศึกษาแห่งชาติซึ่งมีเป้าหมายทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่ผันเปลี่ยนตามแต่ละยุคสมัยด้วยกันแทบทั้งสิ้น เพราะแบบเรียนเป็นสิ่งที่ถูกอ้างว่า “เป็นจริง” ที่สุด และได้รับการรับรองจากผู้มีอำนาจในสังคมแล้วว่า ควรค่าแก่การจดจำ และใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ทั้งๆ ที่จริง ประวัติศาสตร์ทางการเมืองของไทยนั้นยังคงมี

⁴โจ อังภากรณ์, การเมืองไทยในทัศนะลัทธิมาร์คซ์ (กรุงเทพฯ: ชมรมหนังสือประชาธิปไตยแรงงาน, 2540), หน้า 37.

รายละเอียดปลีกย่อยที่แตกต่างออกไปมากมาย *ควรค่า* แก่การพินิจพิจารณา ค้นคว้า เปรียบเทียบ เพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ “ความจริง” (Truth) หรือ “ข้อเท็จจริง” (Fact) ที่มีอย่างกระจัดกระจายและหลากหลายนั้นให้เกิดประโยชน์สูงสุด มิใช่เชื่อและจดจำทุกสิ่งตามที่ระบุไว้ในแบบเรียนเพียงด้านเดียว ดังที่ แกรมสุข นุ่มนนท์ กล่าวไว้ว่า

“เอกสาร และงานเขียนที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองวันที่ 24 มิถุนายน 2475 มีปรากฏอยู่ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ผลงานแต่ละชิ้นล้วนมีมุมมองที่แตกต่างกันออกไป...ทั้งที่เป็นตำราวิชาการ วิทยานิพนธ์ บันทึกความทรงจำ อัตชีวประวัติ สารคดี ตลอดจนนวนิยาย ทุกเล่มให้สาระและแนวคิดต่อการศึกษาระวัติศาสตร์ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการเมืองการปกครองไทย อย่างไรก็ตาม เรื่องเกี่ยวกับอดีต หรือที่เรียกว่า ประวัติศาสตร์ เป็นเรื่องสร้างขึ้นมาภายหลังเหตุการณ์ ไม่มีใครจำลองอดีตได้สมบูรณ์ ทุกเรื่องเป็นเพียงการประมาณความจริงของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วเท่านั้น กรณีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ก็เช่นกัน อะไรเกิดขึ้นจริงๆ ที่พระที่นั่งอนันตสมาคม และที่วังไกลกังวลหัวหิน ในวันที่ 24-25 มิถุนายน ยังคงเป็นเรื่องลึกลับและสับสน...เรื่องทำนองนี้ฟังดูออกจะเป็นเรื่องปลีกย่อย...แต่นี้คือลักษณะเฉพาะของประวัติศาสตร์ เพราะเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียวไม่เกิดเป็นครั้งที่สอง สิ่งเดียวที่นักประวัติศาสตร์ใช้เป็นเครื่องมือสร้างภาพในอดีตให้ใกล้ความจริงมากที่สุดก็คือ รายละเอียดเหตุการณ์ในแต่ละเสี้ยวเวลา นักประวัติศาสตร์จึงต้องรื้อ ค้น รวบรวมหลักฐานทุกประเภทซึ่งมีอยู่อย่างหลากหลาย กระจัดกระจาย และไม่มีคุณสมบัติในตัวเองมาแสดงความหมาย เพื่อเสนอภาพสะท้อนความจริงของยุคสมัยนั้นให้ได้มากที่สุด”⁵

กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ความจริง (Truth) ทางประวัติศาสตร์นั้นแม้จะดำรงอยู่ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เช่น ในรูปความทรงจำของผู้ร่วมเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง หรือเอกสารอ้างอิงที่เป็นส่วนหนึ่งของสถานการณ์ในขณะนั้น แต่กระบวนการทางความคิดและกระบวนการทางสังคมได้มีส่วนในการบิดเบือนข้อมูลทางประวัติศาสตร์ไม่มากก็น้อย หรือหากไม่ใช่การบิดเบือนก็ถือได้ว่าเป็นการตีความที่ได้ส่งผลต่อการรับรู้ของสังคมที่ทำให้เกิดความคิดในหลายกระแส

อย่างไรก็ตาม วิทยานิพนธ์ในหัวข้อดังกล่าวนี้ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายในการเขียนตำราที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 เพื่อให้เกิดความจริงชุดใหม่ขึ้นอีกชุดหนึ่งในทางกลับกัน ผู้วิจัยมีความตั้งใจอย่างยิ่งที่จะวิเคราะห์ “แบบเรียน” ที่ถูกอ้างว่าเป็นความจริงที่ถูกต้องที่สุดชุดหนึ่ง และมีอยู่แล้วมากมายในสังคมไทยตลอดกว่า 70 ปีที่ผ่านมาว่า มีความชัดเจน

⁵แกรมสุข นุ่มนนท์, *ละครการเมือง 24 มิถุนายน 2475* (กรุงเทพฯ: หอรัตนชัยการพิมพ์, 2545), หน้า 1.

หลากหลาย และเป็นจริงมากน้อยเพียงไร รวมทั้งวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาของแบบเรียนและกลุ่มชนชั้นนำว่า มีลักษณะสอดคล้องต้องกันเพียงใด โดยมีแนวความคิดเริ่มต้นที่ว่า “แบบเรียนนั้นเป็นวาทกรรมหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นเพียงเพื่อสร้างความชอบธรรม และให้อำนาจแก่กลุ่มชนชั้นนำ รวมทั้งเป็นกรอบในการกล่อมเกลาคิด จิตใจ และวิถีชีวิตของคนในสังคม” ซึ่งมีความสำคัญต่อทิศทางการดำเนินชีวิตของคนไทยในปัจจุบัน และอนาคตไม่มากนักน้อย

ทั้งนี้ เหตุผลในการคัดเลือกเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครองไทย 2475 เป็นหลักในการวิจัยนั้น ก็เนื่องมาจาก

1. การเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครองไทย พ.ศ. 2475 นี้ ถือได้ว่าเป็นก้าวแรกของระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทย
2. การเปลี่ยนแปลงครั้งนั้น ก่อให้เกิดผลตามมาหลายประการ เช่น ก่อให้เกิดรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทยที่พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ เกิดกลุ่มต่างๆ ทางการเมือง รวมทั้งก่อให้เกิดรัฐข้าราชการขึ้นมา เป็นต้น สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้นย่อมส่งผลกระทบต่อการเมืองในปัจจุบันไม่มากนักน้อย
3. องค์ความรู้ในเรื่อง การเมืองการปกครองไทย 2475 นั้น ยังไม่มีองค์ความรู้ชุดเดียวที่เชื่อได้ว่า เป็นจริง เพราะความรู้ทางประวัติศาสตร์ทั้งหลายต่างก็ผ่านกระบวนการตีความมาแล้วแทบทั้งสิ้น จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจว่า ความรู้ประเภทใดที่ชนชั้นนำทางการเมืองของไทยปรารถนาให้ชนในชาติได้ยึดถือไว้ และองค์ความรู้ใดเป็นความรู้ที่ถูกกดทับ และรัฐไม่ต้องการให้ประชาชนรับรู้อย่างมีนัยสำคัญ

กล่าวโดยสรุป วิทยานิพนธ์ในหัวข้อ การเมืองของการให้ความหมายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ในแบบเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการให้การยอมรับ นี้ จึงเกิดขึ้นเนื่องจากความปรารถนาที่จะตรวจสอบองค์ความรู้ต่างๆ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในปี 2475 ว่า มีลักษณะอย่างไร และใครเป็นผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากการกำหนดองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ในเรื่องนี้ ซึ่งหมายความว่า ประวัติศาสตร์นั้นถูกใช้เป็นเครื่องมือของชนชั้นนำทางการเมือง หรือไม่ และอย่างไร ทั้งนี้ผู้วิจัย หวังแต่เพียงว่า วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นส่วนหนึ่งในการนำเสนอให้เห็นถึงมุมมองอันหลากหลายขององค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ต่างๆ ที่เคย ดำรงอยู่ และ ยังคง ดำรงอยู่ในสังคมไทย รวมทั้งขยายทางเลือกในการรับรู้ความจริง (Truth) ทางประวัติศาสตร์ในประเด็นดังกล่าวนี้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ด้วยกระบวนการตีความทางสังคมศาสตร์ และวิธีการเชิงทฤษฎีอรรถปริวรรตศาสตร์ หรือการตีความความหมาย (Hermeneutics theory) มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เป็นการเปรียบเทียบเนื้อหาของแบบเรียนที่เป็นทางการในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2475-2499 และ พ.ศ. 2500-2516 เป็นหลัก เพื่อกระตุ้นให้เกิดการตระหนักว่า แบบเรียนที่ใช้ในการเรียนการสอนนั้นแฝงไปด้วยค่านิยม และอุดมการณ์บางประการที่ อาจจะ ส่งผลต่อจิตสำนึกทางการเมืองของผู้ที่ได้รับการศึกษา และสามารถเป็นเครื่องมือของชนชั้นนำทางการเมืองในการแสวงหาผลประโยชน์ หรือหล่อหลอมกระบวนการทางความคิดของเยาวชนได้

สมมติฐานการวิจัย

เนื้อหาของแบบเรียนไทยในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2516 ให้ความหมายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และระบอบประชาธิปไตย ในทางที่เป็นเครื่องมือเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่กลุ่มชนชั้นนำผู้มีอำนาจในการปกครองแต่ละช่วง และจึงเปลี่ยนแปลง และผันแปรไปตามบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

ขอบเขตของการวิจัย

วิทยานิพนธ์ในหัวข้อดังกล่าวนี้ ได้รับอิทธิพลความคิดจากแนวการอธิบายเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Pattern) และการตีความทางการเมือง (Political Interpretation) ประกอบกับการเสริมกระบวนการทัศน์ในมุมมอง (approach) ของแนวความคิดเชิงกระบวนการจัดเกลาทางสังคม (Socialization) และกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง (Political Socialization) ผ่านแบบเรียนที่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในปี 2475 เป็นหลักสำคัญในการแสวงหาความรู้

แท้ที่จริง ประเด็นทางด้านประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประวัติศาสตร์การเมืองนั้นสามารถใช้กรอบทฤษฎีได้อย่างหลากหลายในการวิเคราะห์ ไม่ว่าจะเป็น ทฤษฎีชนชั้นนำทางการเมือง (Political Elitism) ทฤษฎีระบบ (System Theory) ทฤษฎีมาร์กซิสต์ (Marxism) ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องอำนาจ (Power Theory) และแนวคิดแบบอรรถปริวรรตศาสตร์ (Hermeneutics) ซึ่งเน้นปรัชญาในทฤษฎีเกี่ยวกับความเข้าใจ (verstehen) และการตีความความหมาย (the theory of understanding and interpretation) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยฉบับนี้จะเป็นการวิเคราะห์โดยอาศัยการตีความทางการเมือง (Political Interpretation) เป็นหลัก โดยประกอบแนวความคิดหลายๆ แนวคิดอันมีประโยชน์ เพื่อช่วยให้การวิเคราะห์เนื้อหาทางการเมือง โดยเฉพาะที่เป็นเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ได้อย่างครอบคลุมสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิเคราะห์เนื้อหาของแบบเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการให้การยอมรับ ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ เป็นการวิเคราะห์แบบเรียนที่มีการตีพิมพ์ระหว่าง พุทธศักราช 2475 ถึง 2516 เท่านั้น ทั้งนี้เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับการให้ความหมายทางการเมือง ระบอบประชาธิปไตย และเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ที่แตกต่างกันออกไปแต่ละยุคสมัย ระหว่างแบบเรียนที่เขียนขึ้นในช่วงที่กลุ่มบุคคลในคณะราษฎรยังเรืองอำนาจ คือ ช่วงระหว่างปี พุทธศักราช 2475 ถึง 2499 กับช่วงที่ฝ่ายเผด็จการทหาร อันได้แก่ จอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และจอมพลประภาส จารุเสถียร ได้ยึดอำนาจทางการเมืองไว้ได้เบ็ดเสร็จ ระหว่างปี พุทธศักราช 2500 ถึง 2516 เป็นหลัก

เหตุที่ยุติการวิเคราะห์เนื้อหาหลักๆ ของแบบเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการให้การยอมรับไว้เพียงแค่ พุทธศักราช 2516 ก็เนื่องจาก เป็นช่วงที่เกิดการลุกฮือของประชาชนขึ้น ในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และเป็นหนึ่งในเหตุการณ์ที่ทำให้กลุ่มอำนาจฝ่ายเผด็จการทหาร อันได้แก่ จอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร ต้องพ่ายแพ้ และหมดอำนาจลง อันเป็นจุดสิ้นสุดของแนวความคิดแบบเผด็จการที่อิงหลักการของ ธรรมนูญ มาตราที่ 17 ซึ่งมีบทบัญญัติในการให้อำนาจแก่นายกรัฐมนตรีผู้บริหารประเทศอย่างไร้ขอบเขต นอกจากนี้ยังเป็นจุดเริ่มต้นของการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนทั้งประเทศอย่างชัดเจนมากขึ้น นับตั้งแต่ครั้งมีการเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครอง เมื่อ พ.ศ. 2475 เป็นครั้งแรก เป็นเหตุให้ลักษณะทางการเมืองของไทยในยุคต่อๆ มาเริ่มชัดเจน และมีแนวโน้มที่จะพัฒนาเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบเต็มใบมากยิ่งขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อรูปแบบ หรือเนื้อหาของแบบเรียนที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 และระบอบประชาธิปไตยในยุคหลังๆ อยู่ไม่น้อย ทั้งนี้ เห็นได้ว่า เนื้อหาของแบบเรียนไทยที่เกี่ยวข้องกับระบอบประชาธิปไตย และการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 นั้นมีความจำเป็น และมีอิทธิพลต่อการกล่อมเกลாதองการเมืองแก่เยาวชนอย่างมีนัยยะสำคัญได้มากก็แต่ในระยะแรกเริ่มของระบอบประชาธิปไตย เพราะประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องระบอบการปกครองเท่าใดนัก อีกทั้งยังมีความรู้สึกร่วมต่อเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ได้มากกว่า เนื่องจากส่วนหนึ่งเป็นผู้ร่วมสมัยของเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และผู้นำทางการเมืองส่วนใหญ่ ระหว่างปี พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2516 ก็ล้วนได้รับอิทธิพลทางความคิด หรือมีบทบาททางการเมืองในช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ด้วยกันแทบทั้งสิ้น ต่อมาเมื่อระบอบประชาธิปไตยของไทยเริ่มเข้าสู่ยุคประชาธิปไตยแบบครึ่งใบ เนื้อหาของแบบเรียนที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ก็เริ่มได้รับความสนใจน้อยลง เพราะนอกจากประชาชนส่วนใหญ่เริ่มจะเข้าใจระบอบการปกครองมากยิ่งขึ้นแล้ว ลักษณะของผู้นำทางการเมืองในยุคต่อๆ มา ก็มีความเกี่ยวข้อง หรือมีบทบาทน้อยลงต่อเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 เช่นกัน

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาเนื้อหาของแบบเรียนไทยที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครอง พ.ศ. 2475 ในวิทยานิพนธ์นี้จึงจะศึกษาไว้แต่เฉพาะแบบเรียนที่ปรากฏ ระหว่าง พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2516 เท่านั้น เพื่อให้การศึกษาเชิงวาทกรรมนี้เป็นไปอย่างสอดคล้องกับกลุ่มที่ใช้ในการศึกษา (Unit of Analysis) หรือ กลุ่มผู้มีอำนาจในการกำหนดประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในปี 2475 และแบบเรียน (Textbooks) ที่กระทรวงศึกษาธิการให้การยอมรับระหว่าง พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2516 ซึ่งมีลักษณะ หรือภูมิหลังคล้ายคลึงกัน และสามารถนำมาเปรียบเทียบกันได้นั่นเอง

ลักษณะเฉพาะของการวิจัย

วิทยานิพนธ์ในหัวข้อ *การให้ความหมายทางการเมืองเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ในแบบเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการให้การยอมรับ ระหว่าง พุทธศักราช 2475 ถึง 2516* โดยใช้ทฤษฎีการตีความความหมาย (Hermeneutics) เป็นกรอบในการวิเคราะห์นี้ มีข้อจำกัดในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมือง หรือข้อมูลทางประวัติศาสตร์อยู่บ้าง ทั้งนี้เพราะเนื้อหาของทฤษฎีได้ชี้ให้เห็นได้ว่า ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ต่างๆ โดยทั่วไปที่เรารับรู้มันล้วนผ่านกระบวนการการตีความมาแล้วแทบทั้งสิ้น ดังนั้นการหาความจริงแท้ทางประวัติศาสตร์ย่อมไม่ใช่เรื่องง่าย และมีความน่าจะเป็นอยู่ไม่น้อยที่การวิเคราะห์เนื้อหาทางประวัติศาสตร์จะสะดุดและมีจุดอ่อนในประเด็นที่ไม่อาจค้นหาความจริงที่แท้ได้อย่างเป็นรูปธรรม

อย่างไรก็ตาม การใช้ทฤษฎีการตีความความหมาย (Hermeneutics) นี้ ก็มีลักษณะเฉพาะที่เอื้อประโยชน์ในการวิเคราะห์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ เหมาะแก่การนำมาใช้เพื่อวิเคราะห์บริบททางการเมืองในอดีตของไทยในหลายประเด็น อันได้แก่

1. ทฤษฎีการตีความความหมายนี้ เน้นให้เห็นว่า ข้อมูลทางประวัติศาสตร์นั้นมีหลากหลายชุดด้วยกัน ทั้งความรู้ที่ถูกกดทับ และความรู้ที่เป็นความรู้หลักในสังคม ดังนั้น การวิเคราะห์โดยใช้หลักการของ Hermeneutic Circle จึงเป็นการวิเคราะห์ที่ไม่อาจละเลยรายละเอียดทางประวัติศาสตร์ และเน้นให้ผู้วิจัยตระหนักถึงเนื้อหาทางประวัติศาสตร์กลับไปกลับมาอย่างรอบด้าน และครอบคลุมมากยิ่งขึ้น
2. การวิเคราะห์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ผ่านกระบวนการตีความทางการเมือง ย่อมทำให้เราเกิดความระมัดระวังในการเลือกเชื่อเนื้อหาทางการเมืองต่างๆ มากขึ้น กอปรกับเป็นการขยายองค์ความรู้ทางการเมืองของไทยให้เกิดความหลากหลาย พร้อมทั้งเพิ่มโอกาสในการรับรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ได้ในหลายๆ มิติ ทั้งนี้ เพราะประวัติศาสตร์นั้นไม่ใช่เรื่องราวที่เป็นเส้นตรง ในช่วงเวลาหนึ่งๆ ย่อมเกิดเหตุการณ์ได้หลากหลายเหตุการณ์ที่อาจจะมีความต่อเนื่องกัน หรือไม่มี ความต่อเนื่องกันก็เป็นได้ มนุษย์เท่านั้นที่ผู้เรียบเรียงเรื่องราวต่างๆ ที่ไม่เป็นระเบียบให้เกิดความมีระเบียบ และเกิดความต่อเนื่องกันไป ซึ่งเราเรียกกันว่า “ประวัติศาสตร์” ดังนั้น เราควรตระหนักว่า ประวัติศาสตร์เรื่องใดๆ นั้น ย่อมเริ่มต้นมาจากการให้ความหมาย และคำนิยามซึ่งเป็นเครื่องบ่งบอกแก่สังคมว่า เรื่องใดเป็นเรื่องสำคัญ และเรื่องใดไม่ใช่เรื่องที่สำคัญเพียงพอแก่การบรรจุไว้ในเนื้อหาของประวัติศาสตร์ อันสืบเนื่องกับกระบวนการขัดเกลาทางสังคม และการเมืองด้วยอีกด้านหนึ่ง
3. การวิเคราะห์แบบเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการให้การยอมรับในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ไม่ได้ศึกษาแต่เพียงว่า เนื้อหาของแบบเรียนนั้นเป็นอย่างไร แต่ได้พยายามที่จะเข้าใจว่า เหตุใดเนื้อหาทางการเมืองในยุคต่างๆ จึงเป็นเช่นนั้น ความรู้ใดเป็นสิ่งที่ผู้นำทางการเมืองต้องการให้พลเมืองเรียนรู้และสิ่งใดเป็นสิ่งที่เขาละเลย โดยอิงกับบริบทของยุคสมัยเป็นหลักสำคัญในการวิเคราะห์

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีการตีความความหมายทางการเมืองนั้นมีประโยชน์อย่างมากในการให้รายละเอียดทางประวัติศาสตร์ ถึงแม้โดยหลักการของทฤษฎีดังกล่าวนี้จะไม่ใช่คติอประวัติศาสตร์ที่เป็นสากล (Universal History) มากนัก แต่ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่ามีความจริงแท้ (Absolute truth) ดำรงอยู่จริงในประวัติศาสตร์นั้น ซึ่งแม้ว่าเราอาจจะหาความจริงไม่พบ แต่กระบวนการตีความทางการเมืองก็จะเป็นส่วนหนึ่งที่เปิดโอกาสให้เกิดมุมมองอันหลากหลายในการศึกษาเรื่องราวต่างๆ ทางประวัติศาสตร์ สร้างทางเลือกให้แก่ผู้ที่ต้องศึกษาหาความรู้ และสลายการผูกขาดองค์ความรู้

ต่างๆ ที่รัฐเป็นผู้กำหนดได้ในท้ายที่สุด อันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาทางรัฐศาสตร์ในด้านต่างๆ ได้อย่างมากนั่นเอง

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การเมือง

การให้คำจำกัดความของคำว่า “การเมือง” หรือที่ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Politics” นั้น เป็นคำๆ หนึ่งทางรัฐศาสตร์ที่มีผู้ให้คำจำกัดความไว้เป็นจำนวนมาก เพราะนอกจากจะเป็นคำที่มีลักษณะเฉพาะขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละบุคคล มีความเป็นนามธรรม มีความหมายและรูปแบบที่หลากหลายครอบคลุมกิจกรรมต่างๆ ของรัฐ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองแล้ว ยังเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของประชาชนในรัฐตั้งแต่กำเนิดอยู่ในครรภ์มารดาจนกระทั่งตาย เป็นต้นว่าเด็กในครรภ์มารดาย่อมได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย ห้ามมิให้มารดาหรือบุคคลอื่นทำแท้ง หรือทำร้ายบุตรในครรภ์มารดานั้นให้ได้รับความบาดเจ็บ หรือสูญเสียซึ่งชีวิต เป็นต้น ดังนั้นการให้คำจำกัดความของคำว่า “การเมือง” นี้จึงเป็นเรื่องที่ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ความเข้าใจของแต่ละบุคคล จำกัดความได้ยาก ซับซ้อน และมีความสำคัญมากต่อการวิเคราะห์เชิงรัฐศาสตร์ อย่างไรก็ตาม มีผู้ให้คำจำกัดความของคำว่า “การเมือง” และ “ระบบการเมือง” ไว้อย่างมากมาย อาทิ

เพลโต (Plato) นักปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ได้ให้ความหมายของ “การเมือง” ว่า เป็นสิ่งที่นครรัฐ (Polis) ได้กระทำและอาจกระทำ มีความหมายครอบคลุมกิจกรรมต่างๆ ทั้งหมดที่นครรัฐได้กระทำไปแล้ว ทั้งในการบัญญัติกฎหมาย และระเบียบการต่างๆ ของสังคม การบังคับใช้ซึ่งกฎหมายและกฎระเบียบ การจัดการสาธารณะหน้าที่แก่สมาชิกในสังคม ตลอดจนการทำนุบำรุงสังคมให้สงบสุข⁶

เดวิด อีสตัน (David Easton) หรือนักรัฐศาสตร์ที่นิยมแนววิเคราะห์เชิงทฤษฎีระบบ (System theory) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “ระบบการเมือง” ว่า หมายถึง ระบบของความสัมพันธ์ใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าต่างๆ เพื่อสังคม โดยมีอำนาจรองรับการบังคับให้ปฏิบัติตาม นอกจากนี้ ในการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าซึ่งมีอยู่อย่างจำกัดนั้น จะต้องมิสถาบันหนึ่งใดที่ทำหน้าที่ตัดสินใจในเรื่องนี้ และในการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าดังกล่าวจำเป็นที่จะต้องอาศัย “อำนาจ” รองรับการบังคับให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เป็นสมาชิกระบบการเมืองนั้นปฏิบัติตามด้วย ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นในสังคมที่มีรูปแบบหรือโครงสร้างในการปกครองอย่างไรก็ตาม ส่วนลักษณะของ

⁶ สมบัติ ชำรงธัญวงศ์, การเมือง: แนวความคิดและการพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ เสมาธรรม, 2543), หน้า 5.

การจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าต่างๆ อาจจะมีลักษณะที่เป็นทางการ เช่น ออกมาในรูปกฎหมาย คำสั่ง นโยบาย ฯลฯ หรืออาจจะออกมาในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ เช่น ผู้ปกครองในประเทศกำลังพัฒนาสามารถใช้ “บารมี” ส่วนตัวครอบงำการกำหนดนโยบายได้ เป็นต้น กล่าวคือ การจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าในสังคมอาจจะตกอยู่ภายใต้บุคคลหนึ่งบุคคลใด หรือกลุ่มบุคคลหนึ่งใดก็ได้⁷

ทั้งนี้ พงุทธิสาณ ชุมพล ได้กล่าวถึง “การเมือง” โดยสรุปว่า “เป็นเรื่องเกี่ยวกับการตัดสินใจตกลงใจเพื่อที่จะจัดสรรทรัพยากรและเพื่อควบคุมการดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมด้วยการกำหนดและปฏิบัติตามข้อบัญญัติรวมทั้งการยอมรับการใช้อำนาจในสังคม โดยที่มักจะมีทางบังคับ (Sanction) ในรูปของการลงโทษหรือการให้รางวัลอยู่ด้วยเสมอ แต่อาจจะมีมาตรการอย่างอื่น เช่น ในสังคมที่พัฒนาแล้ว อาจจะใช้วิธีการชักชวนและการต่อรองประนีประนอม ส่วนในสังคมที่กำลังพัฒนาที่มีความเห็นร่วมกันในสังคมน้อย มักจะมีการใช้วิธีการคุกคาม การคิดสินบน การต่อสู้ เป็นต้น การศึกษาวิชารัฐศาสตร์จึงเป็นการศึกษาในประเด็นเหล่านี้”⁸

พิจารณาเช่นนี้แล้ว “การให้ความหมายทางการเมือง” จึงเป็นการให้คำนิยามความหมายของ “การเมือง” ตามแนวคิดของแต่ละบุคคล ในแต่ละยุคสมัย เพื่อให้เกิดการยอมรับการใช้อำนาจในสังคม ณ ช่วงเวลาต่างๆ กันนั่นเอง

การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง 2475 หมายถึง เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงระบอบการเมืองการปกครองของประเทศสยามจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบแบบรัฐธรรมนูญนิยมที่อ้างว่ามุ่งสู่ประชาธิปไตย โดยมีกลุ่มบุคคล ทั้งทหารบก ทหารเรือ และฝ่ายพลเรือนซึ่งเรียกตนเองว่า “คณะราษฎร” เข้าก่อการยึดอำนาจเพื่อเปลี่ยนแปลงระบอบการเมืองการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในปี พุทธศักราช 2475

แบบเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการให้การยอมรับ หมายถึง แบบเรียนที่รัฐบาลอนุญาตให้มีการตีพิมพ์เพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนในโรงเรียนได้อย่างถูกต้อง ทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา รวมไปถึงหนังสืออ่านนอกเวลาที่ใช้ในการประกอบการเรียนการสอนอีกด้วย

⁷ม.ร.ว. พงุทธิสาณ ชุมพล, ระบบการเมือง: ความรู้เบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), หน้า 19-20.

⁸เรื่องเดียวกัน, หน้า 23.

การตีความความหมาย หรือ Hermeneutics หมายถึง จารีตของการคิด หรือการพิจารณา ไตร่ตรองทางปรัชญาซึ่งพยายามที่จะทำให้กระบวนการทัศน์ของความเข้าใจ หรือ Verstehen มีความชัดเจนขึ้น*

การทำความเข้าใจ หมายถึง การผลิตซ้ำซึ่งสภาพคติหนึ่ง (Ideal state) ที่พบได้ในเรขาคณิต (Geometry) อันไม่ใช่สถานะแห่งความสำนึกของบุคคลอื่นใด** กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ ต้องเป็น ความเข้าใจที่เป็นพื้นฐานซึ่งทุกคนเข้าใจได้ตรงกัน โดยไม่มีอคติส่วนบุคคล และเป็นสิ่งที่ผลิตซ้ำอยู่ แล้วในสังคม

ความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย”

คำว่า ประชาธิปไตย หรือที่ใช้เรียกกันในภาษาอังกฤษว่า Democracy นั้น เป็นคำๆ หนึ่งที่ ไม่ได้มีความหมายที่ตายตัว และอาจก่อให้เกิดความสับสน รวมทั้งข้อถกเถียงจากนิยามที่แตกต่าง กันได้ โดยเฉพาะการกำหนดในเรื่องของระดับความเป็นประชาธิปไตยในประเทศต่างๆ ที่มี หลากหลายรูปแบบ และแนวทาง

ดังนั้น แม้ว่า ประชาธิปไตย จะเป็นคำพูดที่ดูเหมือนคำธรรมดาสามัญ แต่เมื่อจะให้คำนิยาม คำๆ นี้ กลับไม่ใช่เรื่องง่ายนัก เพราะคำว่าประชาธิปไตยไม่ใช่คำที่มีลักษณะสมบูรณ์ในตัวเอง และ เปิดโอกาสให้เกิดการพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยในรูปแบบต่างๆ ได้โดยง่าย คำว่า ประชาธิปไตยจึงมีลักษณะยืดหยุ่นกันไปตามแต่ละสังคม เช่นเดียวกับคำว่า การมีส่วนร่วม และ ความยุติธรรม เป็นต้น

เพราะฉะนั้น เพื่อความชัดเจนในการวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จึงได้มีการใช้คำนิยาม ประชาธิปไตยตามแบบตะวันตกเป็นเกณฑ์หลักเพื่อพิจารณาระบบประชาธิปไตยในประเทศไทย และการให้ความหมายทางการเมืองในเรื่อง “ประชาธิปไตย” นับตั้งแต่ครั้งมีการเปลี่ยนแปลงทาง การเมืองในปี 2475 เป็นสำคัญ และแม้ว่าเกณฑ์นี้อาจจะหยابอยู่บ้าง แต่ก็มิมีเหตุผล เพราะการสร้าง

* อ้างมาจากประโยคที่กล่าวว่า ‘Hermeneutics is a tradition of thinking and of philosophical reflection that tries to clarify the concept of verstehen, that is, understands.’ (Gerald L. Bruns, *Hermeneutics Ancient & Modern* (London and New Heaven: Yale University press, 1992), pp. 1.)

** อ้างมาจากประโยคที่กล่าวว่า ‘Understanding means reproducing an ideal state of the sort one finds in geometry, not someone else’s state of consciousness.’ (Ibid., p. 2.)

๑ สุราชัย ยิ้มประเสริฐ, 60 ปีประชาธิปไตย (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการ 60 ปีประชาธิปไตย, 2536), หน้า

ประชาธิปไตยในไทยนั้น มีต้นแบบมาจากตะวันตก ไม่ใช่ระบอบที่คนไทยเราคิดขึ้นมาเองแต่อย่างใด

หากพิจารณาจากคำศัพท์แล้ว เราจะพบว่า Democracy นั้นมีที่มาจากภาษากรีกโบราณว่า Demos ซึ่งหมายถึง ประชาชน และคำว่า Kratien ซึ่งหมายถึง การปกครอง ดังนั้น คำว่า Democracy จึงหมายถึง การปกครองโดยประชาชน

คำว่า ประชาธิปไตย ที่มีที่มาจากคำว่า Democracy ก็มาจากคำว่า ประชา ซึ่งหมายถึง ประชาชน และคำว่า ธิปไตย ซึ่งหมายถึง อำนาจอันสูงสุดของแผ่นดิน ดังนั้น คำว่า ประชาธิปไตย จึงน่าจะหมายถึง การปกครองที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดในแผ่นดิน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ อำนาจอธิปไตยนั้นเป็นของ หรือมาจากปวงชนนั่นเอง

นอกจากนี้ Encyclopedia of Social Sciences ยังให้ความหมายของประชาธิปไตย ที่ อมรรักษาสัตย์ ได้แปลไว้ 4 ประการ¹⁰ ดังนี้

1. ในความหมายเดิม ประชาธิปไตย หมายถึง การปกครองแบบหนึ่งซึ่งสิทธิในการตัดสินใจทางการเมืองนั้นเป็นของพลเมืองทั้งปวง (เช่น สมัยนครรัฐเอเธนส์ – ผู้เขียน) กล่าวคือ พลเมืองเป็นผู้ใช้ประชาธิปไตยตามระเบียบที่ว่า เสียงข้างมากเป็นฝ่ายชนะ การปกครองแบบนี้ เรียกว่า ประชาธิปไตยทางตรง
2. ประชาธิปไตยเป็นการปกครองแบบหนึ่งซึ่งพลเมืองใช้สิทธิอย่างเดียวกันนี้ผ่านทางผู้แทนซึ่งประชาชนเป็นผู้เลือก ทั้งนี้ ผู้แทนนั้นต้องรับผิดชอบต่อประชาชน พลเมืองทั้งหมด ไม่ได้ใช้สิทธิในการปกครองด้วยตนเอง เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ประชาธิปไตยตัวแทน
3. มีการปกครองรูปแบบหนึ่ง ซึ่งมักได้แก่ รูปแบบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน แต่ผู้มีเสียงข้างมากใช้อำนาจได้อย่างจำกัดในขอบเขตของรัฐธรรมนูญซึ่งจัดทำขึ้นเพื่อรับรองสิทธิของคนข้างน้อยให้ได้ชื่นชมสิทธิส่วนบุคคล หรือมีส่วนร่วมบางประการ เช่น สิทธิในการพูดและในทางศาสนา เรียกกันว่า ประชาธิปไตยเสรี หรือ แบบรัฐธรรมนูญ (Liberal or Constitutional Democracy)

¹⁰“Democracy,” *Encyclopedia Britannica* (Chicago: Encyclopedia Britannica, 1996), p. 215. อ้างถึงใน ไกลรุ่ง อธิ, เพียงส่วนหนึ่งของประชาธิปไตยไทย (กรุงเทพฯ: สุพจน์การพิมพ์, 2539), หน้า 2-3.

4. ประการสุดท้าย คำว่า “ประชาธิปไตย” มักจะถูกนำมาใช้อธิบายระบบการเมืองหรือสังคมใดๆ ที่มีแนวโน้มที่จะลดความแตกต่างทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความแตกต่างอันเกิดจากการกระจายทรัพย์สินส่วนบุคคลโดยไม่เท่าเทียมกัน ทั้งนี้โดยไม่คำนึงว่า รูปแบบการปกครองในระบบนั้นจะมีลักษณะตามความหมาย 3 ประการแรกหรือไม่ เช่นนี้เรียกว่า ประชาธิปไตยทางสังคมหรือเศรษฐกิจ (เช่น ประเทศสิงคโปร์ที่ประชาชนมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดี มีโอกาสทางเศรษฐกิจสูง แต่ระบอบการปกครองมีลักษณะของเผด็จการอยู่ด้วย เป็นต้น – ผู้เขียน)

กล่าวโดยสรุป ประเทศไทยนั้นมีแนวโน้มที่จะก้าวสู่รูปแบบประชาธิปไตยในลักษณะที่ 2 และที่ 3 นั่นคือ ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนและประชาธิปไตยแบบมีรัฐธรรมนูญ โดยพิจารณาได้ดังนี้ คือ

ประการแรก ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครองสยามมาเป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีกษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ ดังที่กล่าวว่า รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศผู้ใดมีอาจละเมิดได้

ประการที่สอง ประเทศไทยใช้ระบอบประชาธิปไตยผ่านกระบวนการตัวแทนทางการเมือง เช่น มีการจัดให้มีการเลือกตั้งตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือการที่รัฐต้องจัดทำนโยบายตามทีละรายไว้ในแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ดังเช่นที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2540 เป็นต้น และ

ประการสุดท้าย ประเทศไทยมีการประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในหลายฉบับด้วยกัน และเนื้อหาโดยรวมของรัฐธรรมนูญนั้นมักจะปรากฏในแบบเรียนอยู่เสมอ นับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 รวมทั้งมีเงื่อนไขระบอบรัฐธรรมนูญนิยมประชาธิปไตยปรากฏให้เห็นอยู่เสมอ

ทั้งนี้ นอกจากความหมายของประชาธิปไตยจะมีความสำคัญในการทำความเข้าใจวิทยานิพนธ์ในประเด็นดังกล่าว คำศัพท์ และความหมายของคำอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องก็มีความจำเป็นในการพิจารณาประกอบการวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เช่นเดียวกัน อาทิ

การขัดเกลาทางสังคม หรือ Socialization หมายถึง กระบวนการทางสังคมกับทางจิตวิทยาซึ่งมีผลทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการ บุคคลที่เกิดมาจะต้องได้รับการอบรมสั่งสอนให้เป็นสมาชิกที่สมบูรณ์ของสังคม สามารถอยู่ร่วมและมีความสัมพันธ์กับคนอื่นได้อย่าง

ราบรื่น นอกจากนี้ การกล่อมเกลாதงสังคมยังทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงสภาพตามธรรมชาติ เป็นมนุษย์ผู้มีวัฒนธรรม มีสภาพแตกต่างจากสัตว์ร่วมโลกชนิดอื่น ดังนั้น การขัดเกลาทงสังคมจึงมีความหมายใน 2 นัยยะด้วยกัน คือ

1. การขัดเกลาทงสังคม หมายถึง การถ่ายทอดวัฒนธรรม และ
2. การขัดเกลาทงสังคม หมายถึง การพัฒนาบุคลิกภาพ

ด้วยเหตุนี้ ครอบครัว สถาบันทางการศึกษา ชุมชน และรัฐจึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมทงสังคมและการเมืองอันมีผลสืบเนื่องยังความคิด และบุคลิกภาพของบุคคลในสังคมนั้นๆ¹¹

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

งานวิจัยในประเด็นเรื่อง ประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทยกับการให้ความหมายทางการเมืองนั้น มีจุดมุ่งหมาย เพื่อตรวจสอบองค์ความรู้ที่มีอยู่เชิงประวัติศาสตร์ว่า มีเนื้อหาอย่างไร และการตีความนั้นมีอิทธิพลต่อแนวความคิดทางการเมืองไทยเช่นไร ประโยชน์จากการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองไทยน่าจะมี ดังต่อไปนี้

1. ทำให้เกิดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครองไทยในช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครองและมูลเหตุของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 อย่างเป็นระบบ และมีระเบียบตามกระบวนการหาความรู้อย่างมีเหตุมีผล
2. ทำให้เกิดความระมัดระวังในการเลือกที่จะเชื่อเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ในเรื่องใดๆ ก็ตาม เฉพาะอย่างยิ่งแบบเรียนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเป็นการตรวจสอบองค์ความรู้ในประเด็นดังกล่าวนี้ด้วย เพราะประวัติศาสตร์นั้นอาจจะไม่ใช่เรื่องราวที่เป็นจริง และอาจจะเป็นเพียงการตีความของผู้มีอำนาจในสังคม เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ และผลประโยชน์ต่างๆ เท่านั้น

¹¹ อ่ำไพรัตน์ อักษรพรหม, “การขัดเกลาทงสังคมในครอบครัวไทยปัจจุบัน.” วารสารสุโขทัยธรรมมาธิ ราช 15 (พฤษภาคม 2545): 36-41.

3. สามารถนำมาใช้เป็นบทเรียนให้แก่สังคมไทย เพราะประวัติศาสตร์คือพื้นฐานของสิ่งต่างๆ หลายสิ่งหลายอย่างที่ดำรงอยู่ในปัจจุบัน

รูปแบบ และวิธีการวิจัย (Specific Methodologies)

ผู้เขียนได้กำหนดตัวแสดงที่ใช้การวิเคราะห์ (Actors) ระดับ และรูปแบบของการวิเคราะห์ รวมทั้งรูปแบบของการอธิบายข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ในหัวข้อดังกล่าวไว้ดังต่อไปนี้ ได้แก่

- ◆ **Unit of Analysis:** กลุ่มผู้มีอำนาจในการกำหนดประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในปี 2475 และแบบเรียน (Textbooks) ที่กระทรวงศึกษาธิการให้การยอมรับ
- ◆ **Level of Analysis:** เน้นการอธิบายในระดับหน่วยใหญ่ (Methodological Collectivism) กล่าวคือ เน้นการอธิบายที่กลุ่มชนชั้นนำทางการเมืองที่มีอำนาจในการกำหนดเนื้อหาของแบบเรียนที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475
- ◆ **Pattern of Analysis:** อธิบายในเชิงประวัติศาสตร์ (historical pattern) และอธิบายในเชิงการทำหน้าที่ หรือการรักษาระบบ (Functional or system-maintaining pattern) รวมทั้งให้ความสนใจต่อการเปลี่ยนแปลงระบบ (System Change) ที่เกิดขึ้น และเกี่ยวข้องต่อการศึกษาในวิทยานิพนธ์นี้อีกด้วย
- ◆ **Pattern of Explanation:** เน้นการอธิบายเชิงการตีความ (Interpretation) กล่าวคือ เน้นปรัชญาของการทำความเข้าใจ (Understanding) โดยการตีความตัวบท (Text) ซึ่งโดยทั่วไปจะมีลักษณะเป็นวงจร หรือวัฏจักรการตีความ (hermeneutic circle)

การวิจัยเรื่อง การเมืองของการให้ความหมายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ในแบบเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการให้การยอมรับนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเป็นการศึกษาและตีความสาระทางประวัติศาสตร์ผ่านทางแหล่งความรู้ที่เป็นเอกสาร 2 ประเภท อันได้แก่

1. แหล่งความรู้แบบ τυτιยภูมิ เช่น ตำรา วิทยานิพนธ์ บทความ วารสาร หนังสือพิมพ์ แบบเรียน ฯลฯ ที่ผ่านการตีความมาแล้วด้วยกันทั้งสิ้น และ
2. แหล่งความรู้แบบปฐมภูมิ เพื่อประกอบการตีความและตรวจสอบองค์ความรู้แบบแรก เช่น เอกสารที่เก็บรวบรวมไว้ในหอจดหมายเหตุแห่งชาติ นโยบายของรัฐบาล ที่มีการบันทึกไว้ในแต่ละยุคสมัย ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี หนังสือราชกิจจานุเบกษาซึ่งมีการตีพิมพ์ไว้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว บันทึกต่างๆ ทางราชการ กฎหมายแบบลายลักษณ์อักษร บทความ หรือจดหมายซึ่งเป็นบันทึกส่วนบุคคลเกี่ยวกับเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง เช่น บันทึกของหม่อมเจ้าพูนพิศมัย ดิศกุล รูปภาพ หรือภาพถ่ายต่างๆ เป็นต้น